

Gezamenlijke speech Eerste en Tweede Kamervoorzitters bij begin Bijzondere Verenigde Vergadering ter gelegenheid van 80 jaar vrijheid - 20 november 2025, Grote Kerk in Den Haag

Eerste Kamervoorzitter:

[HAMERSLAG]

Ik open de Bijzondere Verenigde Vergadering van de Staten-Generaal.

Graag heet ik u - Majesteit, Koninklijke Hoogheid, excellenties, dames en heren, en natuurlijk collega's - allen van harte welkom in deze Bijzondere Verenigde Vergadering ter gelegenheid van de viering van de eerste naoorlogse Prinsjesdag, vandaag precies tachtig jaar geleden.

We hebben alle fracties uit de Eerste en Tweede Kamer gevraagd om vandaag drie gasten van verschillende generaties mee te brengen.

Graag heet ik ook hen van harte welkom.

Dames en heren,

Toen Koningin Wilhelmina de eerste troonrede na de Tweede Wereldoorlog uitsprak, waren de Nederlanders nog maar net begonnen aan het herstel van het land.

Nederland was in mei bevrijd, Nederlands-Indië in augustus.

Het land mocht dan wel vrij zijn, de verwoesting was groot.

De oorlog had gaten geslagen in steden, én in gemeenschappen.

Families waren verscheurd, steden lagen in puin, er was gebrek aan van alles.

Het land begon aan de wederopbouw.

Tweede Kamervoorzitter:

Ook het parlement herpakte zich.

Ruim vijf jaar waren de beide Kamers niet bijeengekomen.

Tijdens de oorlog konden de Kamerleden niet vergaderen.

Het parlement was tot zwijgen gebracht.

Op de plek waar in vreedstijd Kamerleden debatten voerden - met elkaar en met ministers - was het tussen 1940 en 1945 stil.

De regering was gevlucht naar Londen en het parlement door de Duitsers buiten werking gesteld, of beter gezegd, afgeschaft.

Eerste Kamervoorzitter:

De bezetter vaardigde verordeningen en beschikkingen uit.

Maatregelen die de vrijheid van de Nederlanders, maar vooral van de Joodse Nederlanders steeds meer inperkten.

Tot er geen vrijheid meer was.

Omdat het parlement was afgeschaft kon de bezetter de meest uitzinnige maatregelen nemen. Daarmee werd zichtbaar wat het betekent als er geen volksvertegenwoordiging meer is. Als er geen democratie meer is.

Deze lege planken in de Handelingenkamers van de Eerste en Tweede Kamer herinneren ons daaraan. Ze laten ons zien wat het betekent als er geen debat, geen tegenspraak, geen democratie meer is. We weten waar dat toe heeft geleid. Honderdduizenden Nederlanders zijn verhongerd, gesneuveld of vermoord.

Veertig van de 150 Eerste en Tweede Kamerleden keerden na de oorlog niet meer terug. Sommigen omdat zij lid van de NSB waren geweest. Anderen bewogen in de oorlog in de richting van de bezetter. Verschillende parlementariërs overleefden de oorlog niet.

Onder hen:

- Simon de la Bella, sociaaldemocratisch senator. Hij schreef in concentratiekamp Dachau op 1 mei 1941 een laatste groet: 'Verlangen naar het vrije leven, de krachten weer te kunnen geven.' Een jaar later werd hij vergast.
- Hendrik Colijn, behalve vijf keer minister-president ook driemaal lid van de Eerste Kamer. Hij overleed in 1944 in ballingschap in het Duitse Ilmenau.
- Stuuf Wiardi Beckman, nam op 10 mei 1940 ontslag als senator om zich aan te sluiten bij het Nederlandse leger. Hij overleed in maart 1945 in Dachau.

Tweede Kamervoorzitter:

- Bob van Gelderen, Joodse vicevoorzitter van de SDAP-fractie in de Tweede Kamer. Hij pleegde op de dag van de capitulatie zelfmoord, samen met zijn gezin.
- Alida de Jong, vakbondsbestuurder en Tweede Kamerlid voor de SDAP. Zij werd in 1943 in Sobibor vermoord omdat ze Joods was.
- En Lou de Visser, communist en sinds 1933 lid van de Tweede Kamer. Hij stierf in gevangenschap van de SS, vlak voor het einde van de oorlog.

Toen de Kamers in de herfst van 1945 weer voor het eerst bijeenkwamen, gebeurde dat in een sfeer van soberheid en gemis.

Het parlement was eerst een tijdelijk parlement, dat niet veel bevoegdheden had. Maar in de maanden die volgden, begon ze haar rol stukje bij beetje terug te winnen.

Het was een proces van langzaam opeisen, van telkens een klein stapje zetten in de richting van volwaardige controle. Gaandeweg keerde het politieke leven terug naar zijn vertrouwde vorm. De verzuilde structuren die tijdelijk waren stilgevallen, herstelden zich.

Ook werden de eerste stappen gezet richting nieuwe verkiezingen. Zo werd de volksvertegenwoordiging weer stevig verankerd.

In de zomer van 1946 was er weer een volledig hersteld parlement.

Die terugkeer naar normaliteit – het hervatten van debatten, het herstel van het partijpolitieke landschap, en de weg naar vrije verkiezingen – gaf het parlement zijn legitimiteit terug.

Eerste Kamervoorzitter:

Ieder van ons heeft een ideaal over wat het goede leven is en hoe mensen zich tot elkaar zouden moeten verhouden.

Die diepe overtuigingen moeten kunnen botsen in het debat.

Want we verschillen van elkaar en dat mag in een democratie.

Laten we stilstaan bij het feit dat er meer dan tachtig jaar geleden geen ruimte was voor andere overtuigingen dan die ene, en we geen andere idealen konden hebben.

Dat is de les van onvrijheid: wees zuinig op de democratie.

Je weet pas wat je mist als het er niet meer is.

‘Te duur hebben wij onze vrijheid gekocht dan dat wij haar nu zouden misbruiken of verspillen,’ zei Koningin Wilhelmina op 20 november 1945.

Ook tachtig jaar later blijft dat een opdracht aan ons allemaal.

Tweede Kamervoorzitter:

Drie weken geleden waren de verkiezingen voor de Tweede Kamer.

Ruim tien miljoen Nederlanders hebben hun stem uitgebracht, hebben hun vertrouwen in een partij, in een kandidaat gesteld.

Een groot aantal van de hier aanwezige Kamerleden is vorige week geïnstalleerd als volksvertegenwoordiger.

Voor sommigen onder u was het de eerste keer.

Voor anderen is het parlement al bekend terrein.

Maar voor u allen markeert deze Verenigde Vergadering de reden waarom u gekozen hebt voor het politieke ambt.

Namelijk het besef dat onze vrijheid bestaat dankzij onze democratische instituties.

Dat democratie geen vanzelfsprekendheid is.

En dat het parlement de hoeder is van de democratie.

Dank u wel.